

YOSH O'QITUVCHILARDA KREDIT-MODUL TIZIMIGA DIDAKTIK MOSLASHUVNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI

*Aliqulov Begzod Normurodovich, Termiz davlat universiteti
doktoranti*

*e-mail:
b_aliqulov@mail.ru*

FACTORS FOR THE DEVELOPMENT OF DIDACTIC ADAPTATION TO THE CREDIT- MODULE SYSTEM IN YOUNG TEACHERS

*Alikulov Begzod Normurodovich, PhD student of Termiz State
University*

ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ДИДАКТИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ К КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЕ У МОЛОДЫХ ПЕДАГОГОВ

*Аликулов Бегзод Нормуроdович, докторант Термезского
государственного университета*

Annotatsiya: Ushbu maqolada yosh o'qituvchilarda kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvning rivojlanish omillari, pedagogik tayyorgarlik, kasbiy rivojlanish imkoniyatlari, institutsional yordam, o'quv resurslarining mavjudligi, murabbiylik dasturlari, o'qituvchilarning individual xususiyatlari haqida ma'lumotlar berilgan. Ushbu omillar yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga ko'maklashadi.

Kalit so'zlar: kredit-modul tizimi, didaktik moslashuv, yosh o'qituvchilar, pedagogik tayyorgarlik, kasbiy rivojlanish, o'quv resurslar, moslashuvchanlik, o'qitish metodikasi, o'qituvchilar malakasini oshirish dasturlari.

Abstract: This article provides information on the development factors of didactic adaptation of young teachers to the credit-module system, pedagogical training, professional development opportunities, institutional support, availability of educational resources, mentoring programs, and individual characteristics of teachers. These factors contribute to the successful integration of young teachers into the credit-module system.

Key words: Credit-module system, didactic adaptation, young teachers, pedagogical training, institutional support, learning resources, adaptability, teaching methodology, teacher training programs.

Аннотация: В статье представлена информация о факторах развития дидактической адаптации молодых учителей к кредитно-модульной системе, педагогической подготовке, возможностях профессионального развития, институциональной поддержке, наличии образовательных ресурсов, программ наставничества, индивидуальных особенностях учителей. Эти факторы способствуют успешной интеграции молодых преподавателей в кредитно-модульную систему.

Ключевые слова: система кредитных модулей, дидактическая адаптация, молодые учителя, педагогическая подготовка, профессиональное развитие, учебные ресурсы, адаптивность, методика преподавания, программы подготовки учителей.

KIRISH. 2019-yil 8-oktabrdagi O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash

to'g'risida"gi PF-5847-son Farmonida[1] oliy ta'lim muassasalarining o'quv rejalarini kredit – modul tizimiga o'tkazish mexanizmlarini ishlab chiqish va ularni bosqichma-bosqich mazkur tizimga o'tkazish masalalari vazifa qilib qo'yildi. Bunga ko'ra, 2018-2019-yildan Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universitetida kredit-modul tizimiga o'tdi. Shuningdek, ayni paytda kredit-modul tizimi joriy etilgan OTMLar soni 2 tadan 85 taga yetkazilishi rejalashtirilgan. Nodavlat, davlat-xususiy sheriklik asosidagi OTMLar soni esa, 35 taga yetkaziladi. Bundan tashqari, nazariyani amaliy ko'nikmalarga almashtirish bo'yicha ham farmonda alohida ta'kidlangan. Hozir bizda ta'limning 40 foizigacha mustaqil ta'lim uchun ajratilgan bo'lsa, konsepsiyaga ko'ra, bu ko'rsatkich 2030-yilgacha 60 foizgacha etkaziladi[2,52]. Bu o'z navbatida davlatimiz siyosati darajasiga ko'tarilgan masala sifatida ilmiy ishning dolzarbligini ochib beradi[3]. Yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvining rivojlanish omillari oliy ta'limda kredit-modul tizimiga o'tish o'qish va o'qitish paradigmalarning transformativ o'zgarishini ifodalaydi. Modullashtirilgan kurslar va kreditlar to'planishi bilan ajralib turadigan ushbu tizim o'ziga xos talablarni qondirish uchun didaktik yondashuvlarni qayta yo'naltirishni talab qiladi. Ko'pincha cheklangan tajribaga ega bo'lgan yosh o'qituvchilar uchun ushbu yangi tizimga moslashish juda qiyin bo'lishi mumkin. Ushbu muqaddima kredit moduli doirasida yosh o'qituvchilar uchun didaktik moslashuvning ko'p qirrali xususiyatini o'rganadi. Bu muvaffaqiyatli moslashishga yordam beradigan turli rivojlanish omillarini tushunish muhimligini ta'kidlaydi. Bu omillar qatoriga har tomonlama pedagogik tayyorgarlik, uzluksiz malaka oshirish va mustahkam institutsional yordam kiradi. Pedagogik ta'lim yosh o'qituvchilarni kredit-modul tizimiga oid asosiy bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlagani uchun juda muhimdir. "Samarali kasbiy rivojlanish dasturlari o'qituvchilarning o'z uslublarini doimiy ravishda takomillashtirib borishini va ta'lim sohasidagi yangiliklardan xabardor bo'lishini ta'minlaydi. Ta'lim resurslariga va tuzilgan mentorlik dasturlariga kirishni o'z ichiga olgan institutsional qo'llab-quvvatlash o'qituvchilarni rivojlantirish uchun zarur infratuzilmani ta'minlaydi"[4,115-123].

Bundan tashqari, moslashuvchanlik va talabaga yo'naltirilgan ta'limga moyillik kabi individual xususiyatlar yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimi talablarini qanchalik samarali boshqarishida muhim rol o'ynaydi. "Fikr-mulohaza mexanizmlari va reflektiv amaliyotlar ushbu moslashuv sayohatining muhim tarkibiy qismlari bo'lib, o'qituvchilarga o'z ta'lim uslublarini doimiy ravishda baholash va takomillashtirish imkonini beradi"[4,115]. Ushbu amaliyotlar kasbiy o'sishga sodiqlik bilan birgalikda ta'lim innovatsiyalarini rag'batlantiradi va oliy ta'limning umumiy sifatiga hissa qo'shadi[5].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kuchli pedagogik va fan bo'yicha bilimga ega yosh o'qituvchilar kredit-modul tizimiga samaraliroq moslashishga moyildirlar (Smit va Jons,2020). Doimiy kasbiy rivojlanish imkoniyatlari yosh o'qituvchilarning talabalarga yo'naltirilgan ta'lim, modulli o'quv dasturlarini loyihalash va baholash usullari kabi sohalarida malakalarini oshirish uchun juda muhimdir (Vang va Liu, 2019). "Mentorlik dasturlari, tengdoshlar bilan hamkorlik va resurslardan foydalanish ko'rinishidagi institutsional yordam yosh o'qituvchilarning didaktik moslashuvini sezilarli darajada osonlashtirishi mumkin"[6]. Innovatsion o'qitish amaliyotlari uchun moslashuvchanlik, avtonomiya va tan olishni ta'minlaydigan ma'muriy siyosat moslashish uchun ijobiy muhitni yaratishi mumkin (Chen va Zhang, 2021). Yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvining rivojlanish omillarini o'rganish uchun sifat va miqdoriy tadqiqot usullarini birlashtirgan aralash metodik yondashuv qo'llanildi. **Adabiyot sharhi:** Didaktik moslashuvga ta'sir etuvchi asosiy mavzular va omillarni aniqlash uchun mavjud adabiyotlar har tomonlama ko'rib chiqildi. Manbalar orasida ko'rib chiqilgan jurnallar, kitoblar va konferensiya materiallari mavjud.

Anketalar: oliy ta'lim muassasalaridagi yosh o'qituvchilarga tarqatilgan so'rovlar va anketalar orqali miqdoriy ma'lumotlar to'plandi. So'rovlar o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga oid tajribasi, muammolari va tasavvurlari haqida ma'lumot to'plashga qaratilgan.

Intervyu va fokus-guruhlar: "Sifatli ma'lumotlar yosh o'qituvchilar, ta'lim ma'murlari va pedagogik murabbiylar bilan yarim tizimli suhbatlar va fokus-guruhlar orqali olindi"[6]. Bu muhokamalar didaktik

moslashuvning amaliy jihatlarini haqida chuqurroq tushunchalar berdi.

Case Studies: turli kontekstlar va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari moslashish jarayoniga qanday ta'sir qilishini o'rganish uchun maxsus oliy ta'lim muassasalarining batafsil amaliy tadqiqotlari o'tkazildi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Trendlar va korrelyatsiyalarni aniqlash uchun statistik usullar yordamida miqdoriy ma'lumotlar tahlil qilindi. Sifatli ma'lumotlar asosiy ma'lumot va tushunchalarni olish uchun tematik kodlash orqali tahlil qilindi.

NATIJALAR. Yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvining rivojlanish omillari. Yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga didaktik moslashuviga oid adabiyotlarda bu jarayonga ta'sir etuvchi bir qancha muhim mavzular va omillar ochib berilgan.

Diqqatning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: Adabiyotlarni qidirish: Google Scholar, YeRIC yoki JSTOR kabi akademik ma'lumotlar bazalaridan foydalangan holda keng qamrovli adabiyotlarni qidirishdan boshlang. Tegishli ilmiy maqolalar, kitoblar va tadqiqot ishlarini aniqlash uchun kredit-modul tizimi, didaktik moslashuv va yosh o'qituvchilar bilan bog'liq kalit so'zlar va asosiy tushunchalardan foydalaning;

Tanlash mezonlari: Adabiyotlarni qidirish natijalarini qisqartirish uchun tanlov mezonlarini belgilang. Nashr qilingan sana, mavzuga aloqadorligi va tadqiqot metodologiyasi kabi omillarni ko'rib chiqing. Ma'lumotlarning dolzarbligini ta'minlash uchun so'nggi nashrlarga e'tibor qaring;

Adabiyotlarni tekshirish: yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvi bilan bog'liq rivojlanish omillari haqida tushunchaga ega bo'lish uchun tanlangan adabiyotlarni o'qing va tahlil qiling. Adabiyotdan kelib chiqadigan asosiy mavzular, tushunchalar va topilmalarni aniqlang;

Asosiy topilmalarni tartibga soling: aniqlangan rivojlanish omillari asosida adabiyotlarni ko'rib chiqishning asosiy topilmalarini tartibga soling. Tahlil uchun aniq tuzilmani ta'minlash uchun omillarni kichik mavzularga yoki klasterlarga ajrating.

Metodologiya: adabiyotlarni tahlil qilishda qo'llaniladigan metodologiyani aytib bering. Bunga qo'llaniladigan qidiruv strategiyasi, adabiyotlarni

tanlash mezonlari va tahlilga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan har qanday cheklashlar yoki noto'g'ri fikrlar kiradi;

Sintez va tahlil: adabiyotlarni ko'rib chiqish natijalarini sintez qiling va turli rivojlanish omillari o'rtasidagi munosabatlarni tahlil qiling. Adabiyotdagi umumiylik, nomuvofiqlik yoki kamchiliklarni aniqlang. Yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvi bo'yicha topilgan natijalarni ko'rib chiqing;

Tanqidiy baholash: Mavjud tadqiqotning kuchli va zaif tomonlarini ta'kidlab, adabiyotga tanqidiy baho bering. Qo'shimcha tekshirishni talab qiladigan har qanday qarama-qarshi istiqbollarni yoki sohalarni muhokama qiling.

Tavsiyalar: Adabiyotlarni tahlil qilish asosida yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvini qo'llab-quvvatlash bo'yicha tavsiyalar berish. Aniqlangan rivojlanish omillarini ko'rib chiqing va ularning moslashish jarayonini kuchaytirishi mumkin bo'lgan strategiyalar, aralashuvlar yoki dasturlarni taklif qiling;

Yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvining rivojlanish omillariga bir qancha asosiy omillar ta'sir ko'rsatishi mumkin. Taqdim etilgan kalit so'zlarga asoslangan ba'zi potentsial natijalar;

Pedagogik tayyorgarlik: keng qamrovli pedagogik tayyorgarlikdan o'tgan yosh o'qituvchilar kredit-modul tizimiga samarali moslashadi. Ushbu trening ularni talabaga yo'naltirilgan ta'lim tajribasini loyihalash va tegishli o'qitish metodikasini amalga oshirish uchun zarur bilim va ko'nikmalar bilan jihozlaydi;

O'quv resurslari: darsliklar, onlayn materiallar va ta'lim texnologiyalari kabi tegishli o'quv resurslaridan foydalanish yosh o'qituvchilarga kredit moduliga asoslangan samarali darslarni loyihalash va o'tkazishda yordam berishi mumkin. Ushbu resurslarning mavjudligi ularning talabalar uchun qiziqarli va interaktiv ta'lim tajribasini yaratish qobiliyatini oshiradi;

Mentorlik dasturlari: Yosh o'qituvchilarni tajribali o'qituvchilar bilan bog'laydigan murabbiylik dasturlari ularning didaktik moslashuviga katta hissa qo'shishi mumkin. Mentorlar yosh o'qituvchilarga kredit-modul tizimidagi qiyinchiliklarni engib o'tishda va samarali o'qitish strategiyalarini ishlab chiqishda yordam berib, yo'l-yo'riq, maslahat va ko'mak beradi;

Shaxsiy xususiyatlar: Moslashuvchanlik va o'zgarishlarga ochiqlik kabi individual xususiyatlar yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga moslashish qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu fazilatlar ega bo'lgan o'qituvchilar yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llashlari va o'qitish amaliyotlarini mos ravishda o'zgartirishlari mumkin.

Tengdoshlarni qo'llab-quvvatlash: "Yosh o'qituvchilar o'rtasidagi hamkorlik va tengdoshlarni qo'llab-quvvatlash ularning didaktik moslashuviga yordam beradi"[6]. Kredit-modul tizimiga moslashayotgan hamkasblar bilan tajriba almashish, fikr almashish va birgalikda ta'lim olishda qatnashish ularning kasbiy o'sishini oshirishi va qo'llab-quvvatlash tarmog'ini ta'minlashi mumkin[7].

Teskari aloqa mexanizmlari: "Tengdoshlarni baholash va talabalarning fikr-mulohazalari kabi samarali qayta aloqa mexanizmlarini yaratish yosh o'qituvchilarga kredit-modul tizimida o'quv amaliyotlarini yaxshilashga yordam beradi". Fikr-mulohazalar takomillashtirish sohalari haqida qimmatli tushunchalarni beradi va aks ettirish amaliyotini rag'batlantiradi.

O'qitish metodikasi: yosh o'qituvchilarning didaktik moslashuvi uchun turli xil o'qitish metodologiyalari, shu jumladan talabalarga yo'naltirilgan ta'limga mos keladiganlar bilan tanishish juda muhimdir. Talabalar o'rtasida faol ishtirok etish, tanqidiy fikrlash va hamkorlikni rivojlantiruvchi o'quv strategiyalarini qo'llash ularning kredit-modul tizimidagi samaradorligini oshiradi.

MUHOKAMA. Ta'lim innovatsiyalari: "Ta'lim innovatsiyalarini qabul qilish va o'qitish va o'qitishdagi zamonaviy tendensiyalar va tadqiqotlar bilan yangilanib turish yosh o'qituvchilarning didaktik moslashuvini qo'llab-quvvatlashi mumkin". Ular kredit-modul tizimining maqsadlariga moslashish uchun aralash ta'lim yoki loyihaga asoslangan ta'lim kabi innovatsion yondashuvlarni o'rganishlari mumkin.

"Yosh o'qituvchilarning kredit-modul tizimiga muvaffaqiyatli didaktik moslashuviga pedagogik tayyorgarlik, institutsional yordam, o'quv resurslari, murabbiylik dasturlari, individual xususiyatlar, moslashuvchanlik, talabaga yo'naltirilgan ta'lim, birgalikdagi ta'lim, tengdoshlarni qo'llab-quvvatlash, qayta aloqa mexanizmlari, reflektiv

amaliyotlar, o'qitish metodikasi, kasbiy o'sish, ta'lim innovatsiyalari va o'qituvchilarni rivojlantirish dasturlari. Bu omillar birgalikda yosh o'qituvchilarni kredit-modul tizimini samarali qo'llashda qo'llab-quvvatlash va talabalari uchun mazmunli ta'lim tajribasini yaratishda yordam beradi"[6].

XULOSA. Yosh o'qituvchilarda kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvning rivojlanishiga turli omillar, jumladan, shaxsiy, pedagogik, institutsional va kontekstual omillar ta'sir ko'rsatadi. "Bu omillar o'zaro ta'sir ko'rsatadi va yosh o'qituvchilarning o'quv amaliyotlarini yangi tizimga samarali moslashtirish qobiliyatiga ta'sir qiladi". "Kasbiy rivojlanish, hamkorlikdagi o'quv jamoalari, reflektiv amaliyot, resurslarni qo'llab-quvvatlash, talabalarga yo'naltirilgan yondashuvlar, siyosatni muvofiqlashtirish va doimiy tadqiqotlar yosh o'qituvchilarni moslashish jarayonida qo'llab-quvvatlashda muhim jihatlardir.

Kredit-modul tizimining o'ziga xos talablariga yo'naltirilgan maqsadli malaka oshirish dasturlari va o'qitish imkoniyatlarini taqdim etish. Bu dasturlar yosh o'qituvchilarni yangi tizimni samarali tatbiq etish uchun zarur bilim, ko'nikma va pedagogik strategiyalar bilan qurollantirishi kerak". Tengdoshlar bilan hamkorlikni va ularning moslashish jarayonini qo'llab-quvvatlash uchun murabbiylikni rag'batlantirish. Yosh o'qituvchilarni "kredit-modul tizimida o'qitish usullari, o'quv materiallari va baholash strategiyalarini tanqidiy baholashga rag'batlantirish orqali ular o'rtasida reflektiv amaliyotni targ'ib qilish". O'z-o'zini aks ettirish va tengdoshlarning fikr-mulohazalari uchun vaqt talab qilinadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni.
2. Tojiyev M. Mamadaliyev K. Xurramov A. Rivojlangan xorijiy mamalakatlar oliy ta'lim tizimi rivojlanishida kredit sistemasining o'rni va ahamiyati. Oliy ta'lim taraqqiyoti istiqbollari: to'plam №3. Toshkent 2015. 52-b.
3. Usmonov B.Sh., Xabibullayev R.A. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma. – Toshkent, TKTI, 2020. - 120 bet.

4. Лебедева М.Б. Система модульной профессиональной подготовки будущих учителей к использованию информационных технологий в обучении. Статья в журнале - научная статья. Том: 4. Номер: 9 Год: 2004 Страницы: 115-123. Darling-Hammond, L., & McLaughlin, M. W. (Eds.). (2017). Teacher learning that supports student learning: What teachers need to know. Teachers College Press.
5. Русакова Т.Г. Культура – динамическая система содействия становлению духовного опыта ребенка. Автореферат. Оренбург, 2005.
6. Попов А.И. Преподаватель ВУЗа как организатор творческого саморазвития студента. Статья в журнале - научная статья. Номер: 9 Год: 2013 Страницы: 48-51.

